

JĘZYK
ARTYSTYCZNY
tom 14

WYMIARY TEKSTU — PERSPEKTYWY INTERPRETACJI

NR 2826

JEZYK ARTYSTYCZNY

tom 14

Wymiary tekstu — perspektywy interpretacji

*pod redakcją
Bożeny Witosz*

Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2010

Redaktor serii: Językoznawstwo Polonistyczne

Olga Wolińska

Recenzent

Barbara Bogotębska

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Central and Eastern European Online Library

www.ceeol.com

Śląska Biblioteka Cyfrowa

www.sbc.org.pl

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie (<i>Bożena Witosz</i>)	7
<i>Elżbieta Dąbrowska</i> : Dialog między tekstami — o artystycznym efekcie gry powtórzenia i różnicy	11
<i>Ewa Jaskółtowa</i> : „Ocalony” słucha, „jak mi prędko bije twoje serce”. Gdy komunikacja przestaje być porozumieniem	33
<i>Ewa Ficek</i> : Od cytatu do parodii. O literackich grach z konwencją poradnika uwag kilka	43
<i>Artur Rejter</i> : Barokowy romans wierszowany — problemy gatunku i dyskursu. (Na przykładzie <i>Wizerunku złocistej przyjaźni zdrady</i> Adama Korczyńskiego)	57
<i>Joanna Przyklenk</i> : Esej podróżniczy jako świadectwo percepcji — na przykładzie eseistyki Zbigniewa Herberta	83
<i>Ewa Bilas-Pleszak, Katarzyna Sujkowska-Sobisz</i> : Zapach w powieściach Gabrieli Zapolskiej — próba palimpsestowej lektury	99
<i>Ewa Sławkowa</i> : Funkcje leksyki kolorystycznej w prozie Andrzeja Stasiuka	115
<i>Aneta Wysocka</i> : Motyle i ćmy w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej	127
<i>Bernadeta Niesporek-Szamburska</i> : Zabawy brzmieniem we współczesnych wierszach dziecięcych	141
Noty o Autorach	157

Wprowadzenie

Ugruntowane we współczesnej lingwistyce przekonanie o wielowymiarowości, a zarazem swoistej jedności obiektu badawczego, jakim jest tekst, uruchomiło we współczesnej lingwistyce prowadzoną do dziś z różnym natężeniem dyskusję na temat pluralizmu metod badawczych. Z jednej strony wraz z przyrostem wiedzy na temat złożoności podstawowej jednostki komunikacji stopniowo zaczęła krystalizować się świadomość konieczności ciągłego poszerzania przestrzeni teoretycznych i mnożenia punktów widzenia w analizie tekstu. Z drugiej jednak dostrzeżono potrzebę wypracowania szerszej, scalającej perspektywy, pozwalającej zespolic w akcie interpretacji zarówno różne wymiary tekstu, jak i jego aspektowe ujęcia. Ten sposób integrującego „widzenia” tekstu artystycznego przyświecał autorom artykułów składających się na niniejszy tom.

Zbiór otwiera szkic Elżbiety Dąbrowskiej *Dialog między tekstami — o artystycznym efekcie gry powtórzenia i różnicy*. Autorka stara się pomieścić w ramach szeroko dziś rozumianej kategorii intertekstualności płaszczyznę formalną tekstu (sposób i postać uobecnienia „cudzego słowa” w nowej wypowiedzi), jego nacechowanie interakcyjne („pisanie” i „czytanie” literatury) oraz kulturowe uwikłania jednostkowej wypowiedzi (gra powtórzenia i różnicy). Omawia strategie i stylistyczne efekty „międzytekstowych dialogów”, akcentując zwłaszcza sposób dialogowania z tradycją, rozpatrywany przez nią zarówno jako cecha indywidualnego tekstu, jak i szerzej, jako wyznacznik dyskursu ponowoczesności. Relacje między tekstami dwu wybitnych współczesnych poetów (Różewicza i Szymborskiej) są przedmiotem interpretacji Ewy Jaskółowej, która w artykule *„Ocalony” słucha, „jak mi prędko bije twoje serce”*. *Gdy komunikacja przestaje być porozumieniem* poetyckie intertekstualia sytuuje w kontekście rozważań na temat kondycji języka (mowy) jako środka budującego więzi międzyludzkie. Kategoria intertekstualności przybiera jeszcze inny kształt w artykule Ewy Ficek, która koncentruje się na paraliterackich przetworzeniach niezwykle popularnego w naszej kulturze współczesnej gatunku, jakim jest poradnik. *Od cytatu do parodii. O literackich grach z konwencją poradnika* to

przykład interpretacji, w której rozważania genologiczne splecione są z zagadnieniami stylowymi — autorka omawia efekty tekstotwórczych zabiegów transpozycji międzygatunkowych i międzystylowych, ale i skłania nas, czytelników, do zastanowienia się nad wyłaniającymi się z treści artykułu pytaniami: które typy tekstów poddają się łatwo genologicznym i stylowym „przeróbkom”? Jakie cechy musi mieć dany typ tekstu, by był łatwo rozpoznawalny w innym tekstowym otoczeniu? Czy musi wyróżniać się swoistym stylem (stylem gatunkowym)? Czy zatem możemy dziś mówić o stylu poradnikowym?

Z pozycji badań genologicznych wychodzą również autorzy dwu następnych artykułów, w każdym z nich jednak kwestie genologiczne splatają się z odmiennymi kategoriami tekstowymi. W pierwszym z nich Artur Rejter przygląda się wymiarom gatunku (strukturalnemu, stylistycznemu i pragmatycznemu) z punktu widzenia ich powiązań z regułami dyskursu piśmiennictwa popularnego. W ten sposób *Barokowy romans wierszowany* ujęty w dwu perspektywach: dyskursywnej i genologicznej, odsłania swe powiązania z innymi formami dawnej literatury popularnej, ale i eksponuje swe cechy swoiste. Z kolei tekst Joanny Przyklenk *Esej podróżniczy jako świadectwo percepcji — na przykładzie eseistyki Zbigniewa Herberta* koncentruje się na strategiach kreowania obrazu rzeczywistości, które w tym przypadku traktowane są nie jako wyznacznik stylu indywidualnego, lecz jako ważny element charakterystyki odmiany gatunkowej, jaką jest esej podróżniczy.

Problematyki zmysłowej percepcji dotyka również tekst autorstwa Ewy Biłas-Pleszak i Katarzyny Sujkowskiej-Sobisz *Zapach w powieściach Gabrieli Zapolskiej — próba palimpsestowej lektury*. Autorki zajmuje znaczenie doznań olfaktorycznych w dwu aspektach: jako elementu stylu dzieł modernistycznej pisarki oraz jako ich znaczącego składnika strukturalnego, odgrywającego ważną rolę w konstruowaniu portretu bohaterki tej prozy. Dostrzegają, że zmiana mentalnej, psychicznej, a nawet zmiany sytuacji społecznej postaci najczęściej towarzyszy odpowiednio nasemantyzowana i ustrukturuwana zmiana aury zapachowej. W relacji z kategoriami percepcji i doświadczenia pozostaje, osadzony mocno w paradygmacie lingwistyki kognitywnej, temat rozważany przez Ewę Sławkową. Autorkę artykułu *Funkcje leksyki kolorystycznej w prozie Andrzeja Stasiuka* interesuje udział wybranego kręgu warstwy leksykalnej w tkance znaczeniowej Stasiukowego wielotekstu. Sławkowa przekonuje, że dominująca tonacja czarno-szaro-biała oraz opozycjonowanie szarości i wielobarwności to aspekty semantyki współuczestniczące w kreowaniu — tak ważnego dla stylistyki twórczości pisarza — obrazu Europy Środkowo-Wschodniej. Z kolei styl ukazany przez pryzmat związków semantyki utworu lirycznego z kulturą i utrwalonymi w języku konceptualizacjami nazw to perspektywa obrana przez Anetę Wysocką w artykule *Motyle i ćmy w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, w którym autorka zderza kategoryzację poetycką (motyle i ćmy stanowią tu zbiory rozłączne), silnie nacechowaną płciowo (ćma jest

metaforą kobiety, motyl — mężczyzny) z kategoryzacją naukową i zakrzepłą w doświadczeniu potocznym.

Poziom warstwy brzmieniowej tekstu poetyckiego wybrała do analizy Bernadeta Niesporek-Szamburska (*Zabawy brzmieniem we współczesnych wierszach dziecięcych*). On także stał się w jej analizie przestrzenią współlistnienia zjawisk znaczeniowych, poznawczych i interakcyjnych.

Zachęcając Czytelnika do lektury artykułów zgromadzonych w 14. tomie „Języka Artystycznego”, pozostawiam Jego ocenie wartość, atrakcyjność i inspirującą moc analizy zmierzającej do wskazywania współzależności między komponentami i poziomami tekstu artystycznego.

Bożena Witosz

Noty o Autorach

Ewa Biłas-Pleszak — adiunkt w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Opublikowała monografię *Język a muzyka. Lingwistyczne aspekty związków intersemiotycznych* (2005).

Elżbieta Dąbrowska — profesor Uniwersytetu Opolskiego, kieruje Zakładem Literatury XX i XXI Wieku. Opublikowała monografie: *Teatr, którego nie znamy. Rzecz o śląskich inscenizacjach obrzędowych* (1989); *Teksty w ruchu. Powroty baroku w polskiej poezji współczesnej* (2001).

Ewa Ficek — adiunkt w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Obszar jej zainteresowań badawczych wyznaczają między innymi: zagadnienia teorii tekstu, genealogii lingwistycznej, stylistyki, a także pragmatyki językowej.

Ewa Jaskółowa — profesor w Uniwersytecie Śląskim, kierownik Zakładu Dydaktyki Literatury Polskiej. Opublikowała monografie: *Poetyckie podróże Stanisława Balińskiego* (1980); *Od poezji kosmosu do poezji czasu. Studium o poezji Stanisława Ciesielczuka* (1997); *Od Bogurodzicy do Szymborskiej. Historia literatury* (2001); *Kto to był? Żona Lota w poezji polskiej XX wieku, czyli rozbijanie stereotypów* (2006).

Bernadeta Niesporek-Szamburska — profesor Uniwersytetu Śląskiego, kierownik Zakładu Dydaktyki Języka Polskiego. Opublikowała monografie: *Język wierszy dla dzieci (na materiale „Świerszczyka”)* (1990); *Językowy obraz pór roku i tradycji kulturowych w twórczości dzieci* (2004); *Dziecko w świecie języka* (2004) — współautorstwo.

Joanna Przyklenk — adiunkt w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Opublikowała monografię *Staropolska kronika jako gatunek mowy* (2009).

Artur Rejter — doktor habilitowany w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Opublikował monografie: *Kształtowanie się gatunku reportażu podróżniczego z perspektywy stylistycznej i pragmatycznej* (2000); *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności* (2006); *Polszczyzna XVII wieku. Stan i przeobrażenia* (2002) — współautorstwo.

Ewa Sławkowa — profesor Uniwersytetu Śląskiego w Zakładzie Historii Języka Polskiego. Opublikowała monografie: „*Trans-Atlantyk*” *Witolda Gombrowicza. Studia nad językiem i stylem tekstu* (1981); *Być STELA. Z zagadnień edukacji regionalnej na Śląsku Cieszyńskim* (2003); *Współczesne przekłady utworów Mickiewicza. Studia kulturowo-literackie* (2000) — współautorstwo; *Style literatury (po roku 1956)* (2003) — współautorstwo.

Katarzyna Sujkowska-Sobisz — adiunkt w Instytucie Języka Polskiego. Współautorka *Małego słownika terminów teorii tekstu* (2005) oraz *www.poradniajęzykowa.pl* (2007).

Aneta Wysocka — adiunkt w Instytucie Filologii Polskiej UMCS w Lublinie. Autorka opracowania *Obraz miłości erotycznej w polszczyźnie ogólnej oraz poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Anny Świrszczyńskiej, Haliny Poświatowskiej* (2009).

Redaktor
Małgorzata Pogłódek

Projektant okładki i strony tytułowej
Halina Lerman

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Aleksandra Gaździcka

Copyright © 2010 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 10,0. Ark. wyd. 12,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 15 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

ISSN 0208-6336
ISSN 0209-3731

